

ASPECTE PRIVIND REPARAREA DAUNELOR MORALE ÎN JURISPRUDENȚA INSTANȚELOR NAȚIONALE ȘI JURISPRUDENȚA C.E.D.O.

Judecător Mitru Carmina
Tribunalul Dolj

After the adoption of the Civil Code in 1865 the question of the moral damages in the judicial practice of the courts was variously approached, in regard to the political context and to the ideological considerations that have justified at that the solutions of the courts. The current judicial practice adopted a mixed restoring system for the moral damages both by non-patrimonial means and by material means, the Supreme Court sharing the general criteria mentioned by the European Court of Human Rights, according to which, the damages must present a reasonable proportionality ratio in regard to the respected social values that need to be protected.

1. Evoluția reparării prejudiciilor morale în doctrină și jurisprudență.

Răspunderea civilă pentru daunele morale s-a conturat pe tărâm delictual încă din dreptul roman, prin așa-numitele delictive private ce erau sancționate cu amenzi (*actio in injuriarum*). Această răspundere a continuat a fi exclusiv delictuală și în dreptul medieval, în care delictivele au fost îmbinate cu păcatele (*delictum et peccatum*), fiind sancționate, ca în dreptul roman, tot cu amenzi¹. În dreptul modern, răspunderea civilă pentru daune morale a fost un timp numai delictuală, pentru ca, mai târziu, să se admită și răspunderea contractuală pentru daunele morale. În dreptul actual din majoritatea țărilor europene, daunele morale sunt preponderent delictuale, domeniul delictual fiind domeniul tradițional al daunelor morale, iar răspunderea civilă delictuală fiind răspunderea de drept comun în raport cu răspunderea contractuală pentru daune morale. După intrarea în vigoare a Codului Civil din anul 1865, în perioada 1865-1952, jurisprudența română a promovat admiterea reparării bănești a daunelor morale, fiind susținută de doctrină. Dispozițiile legale invocate pentru admisibilitatea reparării bănești a daunelor morale au fost cele ale *art. 998 C.Civ.* care reglementează răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie, în temeiul cărora orice faptă a omului care cauzează altuia un prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greșală s-a ocazionat a-l repara, întregite cu cele ale *art. 999 C.Civ.*, conform cărora omul este responsabil nu numai de prejudiciul cauzat prin fapta sa, dar și de acela cauzat prin neglijența sau imprudența sa. Cum aceste texte legale nu fac distincție după cum prejudiciul este patrimonial sau nepatrimonial, înseamnă că ambele sunt susceptibile de a fi reparate pe cale bănească, în aplicarea principiului „*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*” (unde legea nu distinge, nici interpretul nu este chemat a o face).

A existat și un text de lege expres în *Codul penal român din anul 1936* (art. 92, alin. 2) care prevedea că despăgubirile acordate părții vătămate trebuie să constituie întotdeauna o justă și integrală reparație a daunelor materiale sau morale suferite în urma infracțiunii și pot fi stabilite, după principiile dreptului civil, într-o sumă globală, ele putând consta și în sume plătite periodic, pe timp determinat, când acestea ar satisface mai

---

¹I. Albu, Considerații în legătură cu revenirea jurisprudenței noastre la practica reparării bănești a daunelor morale, Dreptul nr. 8/1996, p. 37 și urm.

echitabil interesele părților. Tot astfel, în art. 6, alin. 1 din *Codul de procedură penală de la 1936* se arată că obiectul acțiunii civile este repararea daunelor materiale și morale cauzate prin infracțiune.

La vremea respectivă a fost adoptat un sistem mixt de reparare a daunelor morale, prin mijloace nepatrimoniale – publicarea hotărârii judecătorești de condamnare a autorului daunei, obligarea celui care a proferat calomnia sau insulta într-un ziar, de a o retracta în același ziar – ori prin intermediul despăgubirilor bănești. Cazurile reprezentative de daune morale susceptibile de reparare bănească erau atingerile aduse onoarei, cinstei și demnității, actele vexatorii, ca intentarea de procese în scopuri șicanatorii, suprimarea vieții celor apropiați, leziunile psihice cauzate prin atingerile aduse integrității corporale etc. În perioada 1952-1989 repararea bănească a daunelor morale a fost interzisă de către instanța supremă pe cale de îndrumare², ceea ce a obligat instanțele judecătorești de toate gradele la neacordarea unor asemenea despăgubiri. Motivarea interdicției era dictată de conjunctura politică, susținându-se că repararea daunelor morale are la bază ideea burgheză a transformării în bani a suferințelor morale, ceea ce ar constitui o abatere de la principiile fundamentale ale dreptului socialist, potrivit cărora, munca trebuie să stea la baza oricărei înavuțiri. După adoptarea de către Tribunalul Suprem a tezei inadmisibilității reparării bănești a daunelor morale, legiuitorul a instituit prin Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice, un sistem de reparare a prejudiciilor nepatrimoniale prin mijloace nepatrimoniale³.

Începând cu anul 1990, încetând considerentele ideologice care au motivat interzicerea reparării bănești a daunelor morale, s-a revenit la practica reparării bănești a acestora. Legislația actuală îngăduie un *sistem mixt* de reparare a daunelor morale, atât prin mijloace nepatrimoniale, cât și prin mijloace bănești⁴. În privința criteriilor de stabilire a despăgubirilor, instanța supremă a fost constantă în a decide că acestea se stabilesc prin apreciere, în raport cu consecințele negative suferite de victimă pe plan fizic și psihic, importanța valorilor lezate, măsura în care au fost lezate aceste valori, intensitatea cu care au fost percepute consecințele vătămării, măsura în care i-a fost afectată situația familială, profesională și socială. În cuantificarea prejudiciului moral, aceste criterii sunt subordonate condiției aprecierii rezonabile, pe o bază echitabilă, corespunzătoare prejudiciului real și efectiv produs victimei⁵.

2. Practica judiciară actuala a instanțelor române în domeniul reparării daunelor morale raportată la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Revenirea la practica admiterii reparării bănești a prejudiciilor nepatrimoniale, ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului în anul 1994 și încorporarea sa în dreptul intern au ocazionat în practică soluții diverse, justificate de multitudinea situațiilor de fapt cu care instanțele judecătorești au fost sesizate. În speța G.A. și I.C., reclamanta l-a chemat în judecată pe pârât, solicitând instanței ca, prin hotărârea ce se va pronunța, acesta să fie obligat la plata unor daune morale de 500.000.000 lei și la suportarea de către acesta a costului publicării în trei cotidiane naționale a hotărârii. În motivarea cererii, reclamanta a arătat că, urmare a publicării de către pârât în cotidianul N. a editorialului „O doamnă căreia i-am putea spune: Fă!”, i-au fost prejudiciate grav demnitatea, onoarea și reputația.

²Plenul Tribunalului Suprem, Decizia nr. VII din 29 decembrie 1952.

³Art. 54, 55 din Decretul nr. 31/1954.

⁴E. Lupan și D.A. Popescu – Drept civil. Persoană fizică, Ed. Lumina Lex, București, 1993, pag. 96.

⁵CSJ, Completul de 9 judecători, Decizia nr. 89 din 9 iunie 2003; ICCJ, Secția civilă, Decizia nr. 4790 din 18 noiembrie 2003.

Secția a III-a civilă a Tribunalului București a admis acțiunea și l-a obligat pe pârât la plata către reclamantă a sumei de 50 milioane lei daune morale, precum și la suportarea de către acesta a costului publicării în trei cotidiane naționale a hotărârii irevocabile⁶. Pentru a pronunța această soluție, instanța de fond a reținut că pârâtul, prin articolul semnat și publicat, i-a adus reclamantei un prejudiciu moral, expresiile folosite fiind de natură a-i afecta acesteia demnitatea, onoarea și reputația, fiind astfel îndeplinite condițiile prevăzute de art. 998 C.Civ.

Curtea de Apel București a menținut soluția instanței de fond⁷, împotriva deciziei pronunțate declarând recurs ambele părți, reclamanta acuzând cunoscătorul scăzut al despăgubirilor în raport de valoarea prejudiciului, iar pârâtul susținând că în cauză nu sunt îndeplinite condițiile răspunderii civile delictuale, deoarece în articolul său a prezentat în stil pamfletar păreri cu privire la talentul și activitatea publicistică a reclamantei, exercitându-și dreptul constituțional la liberă exprimare. Curtea Supremă de Justiție a respins recursul pârâtului și a admis recursul reclamantei, majorând cuantumul daunelor morale la 400.000.000 lei⁸. Motivându-și soluția, C.S.J. a reținut că stabilirea cuantumului despăgubirilor pentru prejudicii aduse onoarei și demnității unei persoane presupune o apreciere subiectivă din partea judecătorului, care, însă, trebuie să aibă în vedere anumite criterii obiective rezultând din cazul concret dedus judecării, gradul de lezare a valorilor sociale ocrotite, să aprecieze intensitatea și gravitatea atingerii aduse acestora. Instanța supremă a reținut atât gravitatea afirmațiilor făcute de pârât printr-un mijloc de comunicare în masă, calitatea pârâtului de jurnalist, de formator de opinie, care presupune o respectare riguroasă a principiilor de etică și deontologie profesională, cât și acoperirea în mod just, echitabil și echilibrat a prejudiciului.

În privința recursului declarat de pârât, Curtea a reținut că articolul în discuție nu este un pamflet cu caracter satiric, ci un articol prin care pârâtul și-a exprimat în mod public opinia despre înfățișarea reclamantei ca femeie, despre calitatea sa de publicist și om de cultură, negându-i aceste calități, folosind expresii jignitoare, calomnioase și vexatorii, fără ca ele să fie argumentate prin idei, informații ori comentarii critice. S-a argumentat că libertatea de exprimare nu este și nu trebuie să fie absolută, iar dreptul la liberă opinie și exprimare, ca orice alt drept, trebuie exercitat în limitele sale firești, neputând prejudicia drepturile și interesele legitime ale altor persoane, invocându-se și hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Lingens vs. Austria*.

Astfel, instanța supremă stabilește, cu valoare de principiu, că aprecierea judecătorului privind *evaluarea* daunelor morale este subiectivă, dar *criteriile* care au stat la baza cuantumului despăgubirilor sunt obiective și pot forma obiectul controlului instanței de recurs. Concluzionând astfel, Curtea împărtășește criteriul general evocat de instanța europeană, potrivit căruia despăgubirile trebuie să prezinte un raport rezonabil de proporționalitate cu atingerea adusă reputației, având în vedere, totodată, gradul de lezare a valorilor sociale ocrotite, intensitatea și gravitatea atingerii aduse acestora⁹.

Se impune a evidenția faptul că toate instanțele civile care au analizat cauza au stabilit că modalitatea de reparare a prejudiciului este una *mixtă*, concretizată atât în despăgubiri bănești, cât și sub forma publicării hotărârii judecătorești de sancționare a pârâtului, ca modalitate de reparație nepatrimonială a daunei suferite. Totodată, Curtea a făcut o serie de aprecieri notabile în ceea ce privește proba prejudiciului moral, considerând

⁶Tribunalul București, Sentința Civilă nr. 1325 din 16 noiembrie 1999.

⁷Curtea de Apel București, Secția a IV-a Civilă, Decizia civ. nr. 120 din 14 martie 2000.

⁸Curtea Supremă de Justiție, Secția Civilă, Decizia nr. 62 din 10 ianuarie 2001, P.R. nr. 4/2001.

⁹C.E.D.O., 13 iulie 1995, cauza *Tolstoy Miloslovsky vs. Regatul Unit*

că proba faptei ilicite este suficientă, urmând ca prejudiciul și raportul de cauzalitate să fie prezumate, instanțele române deducând în mod frecvent producerea prejudiciului moral din simpla existență a faptei ilicite de natură să determine un asemenea prejudiciu, soluția fiind determinată de caracterul subiectiv, intern al prejudiciului moral, proba sa directă fiind practic imposibilă. Reprezentativă pentru tema abordată este o altă cauză înregistrată pe rolul Tribunalului București, reclamantul V.B. chemând în judecată pârâții Partidul R.M. și C.V.T., solicitând obligarea acestora, în solidar, la plata sumei de 200.000.000 lei despăgubiri pentru prejudiciile morale cauzate și publicarea în presă a hotărârii, pe cheltuiala pârâților. Motivându-și cererea, reclamantul a arătat că pârâtul C.V.T. a publicat un număr de materiale denigratoare referitoare la viața sa privată și la exercițiul atribuțiilor sale, în calitate de ministru al apărării naționale, fiind calificat ca „infracționar, pușlama mioapă, venetic, șobolan”, „fiind acuzat că a luat mită pentru a determina încheierea unui contract”, „că a trădat națiunea română”, fapte care îi aduc grave atingeri onoarei, reputației și imaginii sale, afectând și credibilitatea instituției pe care o conduce.

Tribunalul București a admis în parte cererea, obligând pârâții în solidar la plata sumei de 100.000.000 lei daune morale și respingând cererea de a publica în presă hotărârea¹⁰. În motivarea soluției sale, Tribunalul a susținut că sunt îndeplinite condițiile răspunderii civile delictuale, Partidul R.M., editor al revistelor în care au apărut materialele denigratoare urmând a răspunde în calitate de comitent care a permis publicarea acestora, iar pârâtul C.V.T. urmând a răspunde pentru fapta proprie, ce a constat în publicarea insultelor și calomniilor la adresa reclamantului, în calitate de autor și pentru nerespectarea obligațiilor profesionale, constând în neverificarea articolelor ce se publică în revistă, în calitate de redactor-șef, prejudiciul cauzat constând în atingerea onoarei, demnității, reputației și prestigiului reclamantului. La aprecierea prejudiciului moral, tribunalul a avut în vedere consecințele negative și implicațiile pe care materialele defăimătoare le-au avut pe planul social al reclamantului, valoarea nepatrimonială lezată și însemnătatea pe care aceasta o are pentru persoana vătămată, funcția deținută de aceasta, considerând că suma de 100.000.000 lei va permite atenuarea suferințelor morale cauzate și implicațiile în circuitul vieții particulare. Respingând al doilea capăt de cerere, respectiv publicarea hotărârii de condamnare, tribunalul a motivat că finalitatea acoperirii daunelor morale a fost îndeplinită prin pronunțarea hotărârii înseși.

Curtea de Apel București a respins apelul declarat de pârâți, reținând că, nu conținutul ideilor exprimate în cauză atrage natura delictuală a faptelor, ci modul de prezentare, folosirea abuzivă a dreptului de exprimare prin presă, limbajul jignitor, de natură să aducă atingerea onoarei, demnității și reputației reclamantului. În ceea ce privește cuantumul prejudiciului, Curtea a formulat o apreciere de ordin general, în sensul că acesta este pe deplin justificat și susținut de probele dosarului¹¹. În recurs, reclamantul a renunțat la judecarea cauzei. Din considerentele deciziei Curții se constată că aceasta nu s-a raportat la criteriile acceptate de instanța europeană privind determinarea despăgubirilor, respectiv satisfacția echitabilă acordată victimei, împiedicarea realizării, continuării sau repetării faptelor dăunătoare. Totodată, instanța de fond nu a acceptat sistemul mixt de reparație a daunelor, pecuniar și nepecuniar – publicarea hotărârii de condamnare. De asemenea, este de subliniat că, în speță, dovedindu-se fapta ilicită și prejudiciul moral suferit, vinovăția pârâților nu a mai presupus o dovadă suplimentară. Cum obligația generală de a nu aduce atingere drepturilor și intereselor legitime ale celorlalți este o obligație de rezultat, este evident că atunci când se săvârșește o astfel de faptă, vinovăția există, în lipsa unor cauze

¹⁰Tribunalul București, Secția a III-a civilă, Decizia civilă nr. 618 din 04 iunie 2001.

¹¹Curtea de Apel București, Secția a IV-a Civilă, Decizia civilă nr. 355 din 30 septembrie 2002.

exoneratoare, legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciul moral rezultând expres din însăși săvârșirea faptei.

Într-o altă cauză, B.G., avocat, a chemat în judecată Ministerul Public în calitate de comitent, solicitând obligarea acestuia la plata despăgubirilor pentru daune morale aduse reputației sale profesionale prin fapta prepusului G.T., Procuror General, care, prin informațiile lansate în mass-media, a creat în rândul opiniei publice impresia că cererea avocatei de a debloca conturile inculpatului pe care îl apără, în scopul de a-și încasa onorariul, este ilegală și imorală, referindu-se la „tentaculele afacerii Sun Oil”. Tribunalul București a respins ca nefondată cererea reclamantei¹², motivând ca din interpretarea articolului rezultă cu certitudine că autorii acestuia au obținut informații generale despre meritul anchetei, informații date de numitul G.T., Procuror General al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Ploiești, dar că articolul cuprinde și interpretări personale ale ziaristilor. Totodată, s-a apreciat că, lansarea în mass-media a informației că reclamanta ar fi solicitat deblocarea conturilor inculpatului pentru a-i fi achitat onorariul de 100.000 USD nu este o afirmație care să fi prejudiciat reputația profesională a acesteia și să o fi expus disprețului public.

Curtea de Apel București a respins ca nefondat apelul declarat de reclamantă¹³, considerând că exercitarea unei activități permise de lege, în cadrul limitelor dreptului obiectiv, respectiv fapta de a informa corect mass-media cu privire la un subiect considerat de interes public, nu poate avea în mod abstract și nu a avut nici în cazul concret analizat, un caracter ilicit. Instanța supremă a respins recursul declarat ca nefondat¹⁴, reținând nu numai că fapta la care se face referire în acțiune nu are caracter ilicit, dar și că aceasta nu este de natură a-i produce reclamantei un prejudiciu. Totodată, s-a apreciat că este lipsit de relevanță faptul că informațiile prezentate de presupusul pârât sunt sau nu de interes public, întrucât aceasta nu constituie o condiție pentru angajarea sau exonerarea de răspundere civilă delictuală. Acest ultim raționament este discutabil în contextul art. 10, paragraf 1 din Convenție, care, conform jurisprudenței Curții, garantează atât libertatea de exprimare, cât și dreptul publicului de a fi informat în mod corect despre subiectele de interes public. În speța prezentată, fiind îndeplinită condiția ca informațiile prezentate să fie de interes public, este înlăturat caracterul ilicit al faptei, ca urmare a dovedirii veridicității acestora, antrenând inexistența uneia dintre condițiile răspunderii civile delictuale, respectiv fapta ilicită.

Într-o altă cauză aflată pe rolul Tribunalului București, reclamantul R.S. i-a chemat în judecată pe pârâții I.B.T. și Editura Trustul de Presă M., solicitând instanței obligarea acestora, în solidar, la plata de 200.000.000 lei, reprezentând despăgubiri civile pentru daunele morale produse prin publicarea unui articol cu titlul „Clasa politică în fața unui nou scandal – a fost R.S. informator al securității?”, în care era preluată o informație din săptămânalul A.C., publicație de satiră și umor, fără a fi verificată veridicitatea acesteia. Instanța de fond a respins cererea ca neîntemeiată¹⁵, apreciind că premisa analizei o reprezintă libertatea de exprimare ce asigură libertatea opiniei care, în orice formă s-ar regăsi este inviolabilă, iar dreptul de acces la informația de interes public nu poate fi îngădit. Astfel, informația privind persoana reclamantului are un asemenea caracter, întrucât acesta ocupa la acea dată funcția de președinte al F.P.S., informația vizând o personalitate a zilei, în plan economic și politic. Totodată, s-a reținut că veridicitatea informației nu putea fi verificată pe cale oficială, în condițiile în care, abia după intrarea în

---

¹²Tribunalul București, Secția a III-a civilă, Sentința Civilă nr. 346 din 21 martie 2000.

¹³Curtea de Apel București, Secția a IV-a civilă, Decizia civilă nr. 505 din 06 octombrie 2000.

¹⁴Curtea Supremă de Justiție, Secția Civilă, Decizia nr. 3757 din 18 septembrie 2001.

¹⁵Tribunalul București, Secția a III-a Civilă, Sentința Civilă nr. 818 din 29 iunie 2000.

vigoare a Legii nr. 187/1999 s-a deschis posibilitatea accesului la dosarele fostei Securități, cotidianul prezentând, însă, sursa informației.

Curtea de Apel București a respins apelul ca nefondat¹⁶, motivând că nu s-a putut reține caracterul ilicit al faptei imputate pârâtului, știrea fiind prezentată prin folosirea formulei interogative, iar veridicitatea informației nu putea fi verificată, pentru că la acea dată nu exista o lege care să permită accesul la dosarele fostei Securități. Recursul a fost respins ca nefondat de instanța supremă¹⁷ care, făcând referire la jurisprudența constantă a Comisiei și a Curții Europene, în cauze precum *Observer și Guardian vs. Marea Britanie* și *Schwabe vs. Austria*, a precizat că într-o societate democratică oamenii politici trebuie să accepte critica, chiar dacă ea se bazează pe o comparație generală și aparent forțată între fapte. Totodată, s-a apreciat că opinia publică a fost sensibilizată prin dezvăluirile și chiar recunoașterile unor membri ai clasei politice vizând conduita lor anterioară în raporturile cu vechea Securitate.

3. Analizând jurisprudența expusă, se constată o diversitate a practicii instanțelor față de tema abordată, importantă fiind aprecierea judecătorului asupra situației de fapt și probatoriului administrat în cauză, în raport de care se explică rațiunea instituirii daunelor morale. De subliniat este faptul că cei prejudiciați solicită sume imense, indicând în anumite situații destinația filantropică a acestora. În raport de acest aspect, art. 92, alin. 3 al Codului Penal din 1936 interzicea instanței să încuviințeze atribuirea despăgubirilor în alt scop, rațiunea fiind aceea ca judecătorii să nu fie influențați în formarea convingerii lor de gestul filantropic pe care păgubitul declara că înțelege să-l facă¹⁸. Cu toate că legislația națională nu recunoaște precedentului judiciar calitatea de izvor de drept, doctrina juridică din România afirmă rolul important al acesteia pentru pronunțarea unor soluții unitare. În acest context se impune să remarcăm că instanțele naționale își întemeiază, de cele mai multe ori, considerentele hotărârii pe decizii ale Curții Europene care constituie izvor de drept, făcând parte din legislația internă odată cu ratificarea Convenției.

¹⁶Curtea de Apel București, Secția a III-a Civilă, Decizia civilă nr. 653 din 26 octombrie 2000.

¹⁷Curtea Supremă de Justiție, Secția Civilă, Decizia nr. 5665 din 14 decembrie 2001.

¹⁸V. Dongoroz, Comentarii la art. 92 din C.Pen. adnotat, vol. I, Partea generală, 1937.